Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).
The article and any related published material are licensed under the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

УДК 347.9
DOI: https://doi.org/10.17721/1728-2195/2026/1.131-10

Мілана НЕЧВАЛЬ, магістр
ORCID ID: 0009-0002-0581-1972
e-mail: milana.nechval.law@knu.ua
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

РОЗГЛЯД СПРАВ ЩОДО МІЖНАРОДНОГО ВИКРАДЕННЯ ДІТЕЙ: ПРАКТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

В с т у п . *У статті досліджено процедуру розгляду справ про повернення дитини до держави постійного місця проживання на підставі Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року, предмету доказування у даній категорії справ, проблеми з дотриманням строків розгляду у такій категорії справ. Актуальність теми зумовлена порушенням Україною вимог Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року та неоднозначністю судової практики у справах повернення дитини до держави постійного місця проживання.*

М е т о д и . *При підготовці дослідження використано формально-юридичний, порівняльно-правовий методи, метод аналізу правозастосовної практики, а також методи синтезу та правового моделювання.*

Р е з у л ь т а т и . *Досліджено нормативне регулювання процесу розгляду справ про повернення дітей до постійного місця проживання. Крім того, досліджено актуальну українську судову практику щодо предмета доказування у справах за Конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей та щодо строків розгляду спорів у даній категорії справ. Виявлено перешкоди у дотриманні строків при вирішенні таких справ. Розроблення шляхів вдосконалення розгляду справ у справах про повернення дитини до держави постійного місця проживання.*

В и с н о в к и . *Для дотримання вимог Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року українськими судами вважаємо за необхідне зробити такі кроки: закріпити у Цивільному процесуальному кодексі України новий вид забезпечення позову щодо встановлення тимчасового порядку спілкування з дитиною; імплементувати в національну судову практику міжнародну концепцію "безпечного повернення" (зокрема, при оцінці ризиків за ст. 13(b) Конвенції); законодавчо виключити обов'язкову участь органів опіки та піклування у цій категорії справ шляхом внесення змін до Сімейного кодексу України; а також включити рішення про повернення дитини до переліку таких, що обов'язково підлягають негайному виконанню..*

К л ю ч о в і с л о в а : *Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року, незаконне переміщення дітей, повернення дитини до держави постійного місця проживання, доказування, судова практика.*

Вступ

Актуальність дослідження. У сучасному глобалізованому світі набули поширення міжнародні шлюби, у яких народжуються діти. Після розірвання такого шлюбу, у випадку наявності у колишнього подружжя дітей, виникає проблема з визначенням місця проживання дитини та визначенням способу участі батьків у її вихованні. Батьки, не вирішивши мирно питання між собою та не дочекавшись рішень суду з питання визначення місця проживання дитини чи встановлення способу участі у її вихованні, забирають дитину без згоди іншого з батьків і вивозять до іншої країни з метою уникнення зустрічей між собою. У зв'язку з вищевикладеним виникають судові спори між батьками, коли один із батьків просить суд повернути дитину до її постійного місця проживання. Такі спори вирішуються відповідно до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року та завжди ускладнені іноземним елементом. Спори про повернення дітей до постійного місця проживання мають розглядатися протягом 6 (шести) тижнів з дня подання позову до суду, проте на практиці така категорія спорів лише в першій інстанції розглядається протягом року, що призводить до негативних наслідків. Таке затягування процесу зазвичай пов'язане зі складністю правозастосування, відсутністю сталої практики розгляду справ про міжнародне викрадення дітей, специфікою предмета доказування у такій категорії справ тощо. Крім того, виникають проблеми на стадії виконання рішень суду про повернення дитини до постійного місця проживання у зв'язку з відсутністю у виконавців дієвих механізмів під час примусового виконання рішень суду у немайнових спорах. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що питання застосування Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року вже ставали предметом наукових дискусій, проте рівень їх вивчення у цивільному процесі залишається недостатнім. Так, у працях щодо цивільно-правових аспектів міжнародного викрадення дітей Т. А. Стоянової розкрито питання про врахування думки дитини під час вирішення питання про повернення дитини до постійного місця проживання (Стоянова, 2019, с. 64. У дисертації Шевченко-Бітенської О. В. проаналізована процедура повернення дитини до держави постійного місця проживання на підставі Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року (Шевченко-Бітенська, 2015). Проте комплексного вивчення специфіки доказування та проблем виконання рішень з урахуванням сучасної української практики наразі бракує.

Об'єктом дослідження є цивільно-процесуальні аспекти вирішення питання про повернення дітей до постійного місця проживання на підставі Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року та виконання рішень суду у такій категорії справ.

Мета дослідження спрямована на комплексний аналіз розгляду цивільний справ про міжнародне викрадення дітей на підставі Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року, виявлення проблемних питань у предметі та процесі доказування у даній категорії справ, а також розробку пропозицій для вдосконалення механізмів судового захисту прав батьків та дітей при вирішенні питання про повернення дитини до держави постійного місця проживання.

© Нечваль Мілана, 2026

ISSN 1728-3817

Завдання дослідження спрямовані на з'ясування специфіки предмета та процесу доказування у справах про повернення дитини до держави постійного місця проживання, дослідження проблематики дотримання строків у справах про повернення дитини до держави постійного місця проживання, виявлення перешкод у виконанні рішень суду в даній категорії справ, а також на розроблення шляхів вдосконалення розгляду таких справ по суті.

Методи

У статті використаний формально-юридичний метод для системного аналізу норм Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року та цивільного процесуального законодавства України, що дозволило чітко окреслити специфіку предмета доказування та нормативні вимоги до процедури розгляду справ про повернення дітей до держави постійного місця проживання. Метод аналізу використано для опрацювання рішень українських судів з метою встановлення причин порушення строків розгляду цієї категорії справ. Також застосовано порівняльно-правовий метод для зіставлення українського досвіду розгляду даної категорії справ та виконання рішень суду в такій категорії справ із вимогами Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року. Це, у свою чергу, дало змогу оцінити проблеми української правозастосовної практики при розгляді справ про повернення дітей до держави постійного місця проживання. Крім того, використано методи синтезу та моделювання, за допомогою яких запропоновано шляхи вдосконалення розгляду та виконання справ про повернення дітей до держави постійного місця проживання.

Результати

У зв'язку з виникненням безлічі спорів про повернення дітей до постійного місця проживання Гаазькою конференцією 25 жовтня 1980 року була прийнята Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей. Вищезазначена конвенція – це багатосторонній міжнародний договір, який покликаний захистити дітей від шкідливих наслідків незаконного вивезення та утримання за межами звичайного (постійного) місця проживання шляхом запровадження відповідних процедур та забезпечення захисту прав батьків на піклування та доступ. Україна приєдналася до Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 11 січня 2006 року, на підставі Закону України "Про приєднання України до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей" (Закон України № 3303-IV). Крім того, на виконання вимог Гаазької конвенції 1980 року був прийнятий Порядок виконання на території України Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 952 від 10 липня 2006 року "Про виконання на території України Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей" (далі – "*Постанова*").

Для виконання вимог конвенції необхідно було призначити центральний орган, який був би відповідальним за виконання функцій, покладених на договірну державу. Центральним органом в Україні, на який покладаються функції з виконання Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, стало Міністерство юстиції України.

Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей регулює як питання повернення дітей до держави постійного місця проживання, так і питання права доступу.

Для подальшого дослідження потрібно визначитися з поняттями, якими оперує Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, зокрема, з поняттями права доступу та права піклування. Права піклування розуміються як права, пов'язані з піклуванням будь-якої особи про дитину, і зокрема, право визначати місце проживання дитини, а права доступу, як право переміщення дитини на обмежений час у місце інше, ніж місце її постійного проживання (Міжнародний документ від 25.10.1980).

Проблема правової природи процедури повернення дитини є об'єктом активних наукових та практичних дискусій. Як зазначають фахівці Комітету з сімейного права Національної асоціації адвокатів України у профільному посібнику, Гаазька конвенція 1980 року має суто процесуальний характер, її головна мета – відновлення "статусу-кво", який існував до незаконного переміщення, та недопущення штучної зміни юрисдикції. Відповідно, суд держави перебування дитини не повинен перебирати на себе функції суду держави постійного проживання щодо вирішення спору про опіку по суті (Гаро та ін, 2021, с. 12–14).

Разом із тим, у наукових і суддівських колах триває полеміка щодо меж застосування принципу "якнайкращих інтересів дитини" у межах конвенційного провадження. Ключовим доктринальним орієнтиром тут є позиція Європейського суду з прав людини, зокрема викладена у фундаментальному рішенні у справі "X проти Латвії" (*X v. Latvia*). ЄСПЛ наголосив, що концепція "якнайкращих інтересів" у справах про викрадення має власну специфіку: за загальним правилом, інтересам дитини відповідає її швидке повернення до звичного середовища, проте суд не має формально та автоматично ухвалювати рішення про повернення, не оцінивши серйозні ризики (ст. 13 Конвенції) крізь призму всієї сімейної ситуації (Рішення у справі "X проти Латвії", с. 24).

Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей регулює порядок розгляду справ про повернення дітей до постійного місця проживання. З аналізу даної конвенції можна виокремити такий порядок розгляду справ цієї категорії. Спершу особа, яка вважає, що її дитину незаконно вивезли з держави постійного місця проживання, має звернутися з заявкою про сприяння в поверненні дитини до держави її постійного проживання. Така заявка подається, або до держави постійного місця проживання дитини, або до держави, куди така дитина була вивезена. Заява має містити такі відомості: інформацію про особу заявника, особу дитини і про особу того, хто підозрюється в переміщенні або утримуванні дитини; якщо можливо, дату народження дитини; підстави, на яких заявник вимагає повернення дитини; всю наявну інформацію про дитину і про особу того, у кого ймовірно знаходиться дитина. Заява може бути доповнена: завіреною копією будь-якого рішення або угоди, що має відношення до справи; посвідченням або письмовим свідченням, виданим центральним органом або іншим компетентним органом держави постійного проживання дитини або кваліфікованою особою, стосовно відповідного законодавства такої держави; будь-яким іншим документом, що має відношення до справи (Міжнародний документ від 25.10.1980).

Після подання заяви потрібно звернутися до суду за місцем проживання особи, що незаконно перемістила дитину, з позовом про повернення дитини до постійного місця проживання. На практиці швидшим та ефективнішим є безпосереднє звернення особи до суду. Хоча

відповідно до Порядку Міністерство юстиції України, до якого надійшла заявка про сприяння у поверненні дитини, має негайно передати таку заявку до Центру з надання безоплатної правничої допомоги, а адвокати даного центру звертаються до суду (Порядок від 10.07.2006 № 952).

Після цього компетентні органи зобов'язані діяти без затримок. Ключовим часовим орієнтиром є шеститижневий строк. Якщо рішення не ухвалюється протягом шести тижнів із дати початку процедури, ініціатор звернення отримує право вимагати офіційних пояснень щодо причин такого затягування. Вирішальне значення для ухвалення рішення має час, що минув з моменту незаконного переміщення до моменту початку процедури повернення (звернення з заявкою). Якщо цей період становить менше одного року, суд зобов'язаний видати розпорядження про негайне повернення дитини. Але якщо минуло більше року, повернення все одно можливе, однак з'являється виняток: у задоволенні позову відмовлять, якщо буде доведено, що дитина вже прижилася у своєму новому середовищі.

Крім вищезазначеної підстави для відмови у задоволенні позову про повернення дитини до постійного місця проживання, існує й інший перелік таких підстав. До цих винятків належать випадки, коли позивач фактично не брав участі у вихованні дитини, надав попередню згоду на переміщення або змирився з переміщенням згодом. Також у задоволенні позову буде відмовлено, якщо існує серйозний ризик того, що повернення завдасть дитині фізичної чи психічної шкоди або створить нетерпиму обстановку. Крім того, суд зобов'язаний враховувати думку самої дитини, якщо вона заперечує проти повернення і досягла достатнього віку та рівня зрілості. Додатковою підставою для відмови є суперечність повернення основним принципам держави перебування у галузі захисту прав людини.

Також важливо, що для забезпечення швидкого розгляду справи (протягом шести тижнів) спрощена процедура подання доказів, а саме не вимагається будь-яка легалізація документів.

З метою сприяння взаєморозумінню положень Конвенції та належній практиці, у тому числі судовій, що є важливим елементом ефективної роботи Конвенції, під егідою Гаазької конференції з міжнародного приватного права, у 1999 році створено електронну базу даних судових рішень, винесених у державах-учасницях на підставі Конвенції – ІНКАДАТ (INCADAT). Ця база даних рекомендується для вивчення судової практики в різних юрисдикціях юристами, практиками, суддями, співробітниками центральних органів (Гаро та ін., 2021, с. 7).

Важливо під час вирішення питання про повернення дитини до постійного місця проживання розрізняти "повернення до постійного місця проживання" та "визначення місця проживання дитини" ці спори є двома різними категоріями спорів. Спір про повернення дитини до постійного місця проживання на підставі Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року – це повернення до статусу-кво. При вирішенні питання про повернення дитини, суд не має права вирішувати питання про опіку над дитиною, це зазначено в ст. 16 Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року (Міжнародний документ від 25.10.1980).

Таке правило пов'язане з тим, що суд, який вирішує питання про повернення – це суд держави, у яку така дитина переміщена, а такий суд не має юрисдикції у вирішенні питання щодо опіки над дитиною. Відповідно до ч. 1 ст. 7 Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року: "у разі неправомірного переміщення або утримування дитини органи Договірної Держави, в якій дитина мала звичайне місце проживання безпосередньо до переміщення або утримування, зберігають свою юрисдикцію доти, доки дитина не набуде звичайного місця проживання в іншій Державі та a) кожна особа, установа або інший орган, які мають права опіки, не погодяться з переміщенням або утримуванням або b) дитина не проживе в такій іншій державі протягом періоду, що становить принаймні один рік після того, як особа, установа або інший орган, які мають права опіки, дізналися або повинні були дізнатися про місцеперебування дитини; не триває розгляд прохання про повернення, поданого в цей період, та дитина прижилася в новому середовищі" (Міжнародний документ від 25.10.1980).

Визначення місця проживання дитини – це вже категорія спорів, у яких вирішується питання опіки над дитиною, тобто те, що може вирішуватися лише після повернення дитини до постійного місця проживання та органами постійного місця проживання дитини.

Аналіз судової практики у справах про повернення дітей дозволяє виокремити чотири ключові проблемні блоки, які потребують детального дослідження.

1. Забезпечення позову у справах про повернення дитини до постійного місця проживання

Суди першої інстанції часто відмовляють у забезпеченні позову шляхом встановлення побачень з дитиною, а тим паче у таких побаченнях, де дитину передають одному із батьків на декілька днів для проживання. Суди аргументують ці рішення тим, що встановлення такого роду побачень фактично є тотожним задоволенню позову, або тим, що це має бути окрема позовна вимога в окремому провадженні. Наприклад, у справі № 752/23337/25, де спір стосувався повернення дитини до постійного місця проживання, представником позивача було подано заяву про забезпечення позову, у якій, зокрема, просили встановити графік побачень з дитиною шляхом особистих зустрічей позивача та дитини без присутності відповідача та зобов'язати відповідача організовувати щоденні телефонні дзвінки позивача з дитиною. Голосіївський районний суд міста Києва в ухвалі від 16 грудня 2025 року зазначив: "заявлені заходи забезпечення позову [особисті зустрічі позивача з дитиною] за своїм змістом та обсягом фактично спрямовані на визначення способу участі батька у вихованні дитини та встановлення порядку її проживання, що є предметом вирішення спору по суті та не може бути вирішено в порядку забезпечення позову. Застосування таких заходів призвело б до підміни судового рішення, що суперечить правовій природі інституту забезпечення позову та вимогам статей 149–150 ЦПК України. Доказів, які б свідчили про наявність підстав для відступу від зазначених висновків, стороною позивача в ході судового розгляду не надано. У межах даної справи вирішується спір про повернення дитини відповідно до положень Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року, яка не передбачає визначення графіка побачень чи тимчасового проживання дитини з одним із батьків у порядку забезпечення позову, а встановлює окремий механізм захисту права доступу до дитини" (Ухвала від 16.12.2025 у справі № 752/23337/25).

Проте суд не врахував в межах справи № 752/23337/25, що під час вирішення питання про повернення дитини не можна вирішувати будь-які питання щодо її опіки, тобто

не можна подати позов про визначення графіку побачень з дитиною. Крім того, такий позов взагалі не можна було б подати в межах даної ситуації, оскільки позов про встановлення графіку побачень (способу участі у вихованні дитини) може подавати лише особа, яка не проживає з дитиною, якщо місце проживання дитини визначено не з нею на підставі рішення суду чи договору між батьками. У справі № 752/23337/25 місце проживання дитини не було визначено з позивачем. Тобто фактично такий спосіб забезпечення позову, як встановлення особистих зустрічей позивача та дитини, не підміняв би жодне рішення.

Ефективне вирішення цієї проблеми вбачається у формуванні на рівні Верховного Суду єдиної правової позиції, яка б чітко розмежовувала тимчасове забезпечення права доступу (для підтримання психологічного зв'язку між дитиною та залишеним з батьків під час тривалого розгляду справи) та вирішення спору про способи участі у вихованні по суті. Крім того, доцільним кроком є внесення змін до статті 150 Цивільного процесуального кодексу України шляхом доповнення її новим видом забезпечення позову: "встановлення тимчасового порядку спілкування з дитиною у справах, які розглядаються на підставі міжнародних договорів щодо цивільно-правових аспектів викрадення дітей". Це дозволить усунути законодавчу прогалину та надасть суддям чіткий інструментарій для розгляду справ.

2. Застосування статті 13(b) Гаазької конвенції: фактор домашнього насильства

Відповідно до ст. 13 (b) Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року судовий або адміністративний орган запитуваної держави не зобов'язаний видавати розпорядження про повернення дитини, якщо особа, установа або інший орган, що заперечує проти її повернення, доведуть, що: існує серйозний ризик того, що повернення поставить дитину під загрозу заподіяння фізичної або психічної шкоди або іншим шляхом створить для дитини нетерпиму обстановку (Міжнародний документ від 25.10.1980). Проблема полягає у тому, що українські суди не рідко тлумачать цей виняток занадто широко. На практиці сам лише факт вчинення домашнього насильства щодо дитини (або навіть просто в її присутності) в країні постійного проживання сприймається судами як абсолютна підстава для відмови у задоволенні позову. Проте, роблячи такі висновки, суди необґрунтовано не враховують рекомендації, що містяться у Керівництві з належної практики щодо застосування судами статті 13 (b) Гаазької конвенції. У цьому документі роз'яснюється, що вчинення одним із батьків насильства щодо дитини чи в її присутності не є безумовною і достатньою підставою для відмови у поверненні до постійного місця проживання. Зокрема, Керівництво наголошує: "у випадках, коли батько, який забрав дитину, встановив пов'язані з домашнім насильством обставини, що становлять серйозний ризик для дитини, суди повинні враховувати наявність, адекватність та ефективність заходів, що захищають дитину від серйозного ризику. Якщо в державі постійного проживання дитини існує правовий захист, поліція та соціальні служби, які надають допомогу жертвам домашнього насильства, наприклад, суди виносили рішення про повернення дитини. Проте в деяких випадках суди можуть вважати, що такий правовий захист та відповідні служби є недостатніми для захисту дитини від серйозного ризику, наприклад, якщо залишений батько неодноразово порушував захисні приписи, чим наражав дитину на серйозну небезпеку фізичної або психологічної шкоди, або з огляду на ступінь психологічної вразливості дитини" (Керівництво з належної практики…, 2020, с. 41-42).

Отже, факт вчинення насильства, навіть доведений, не має бути абсолютною та безумовною підставою для відмови у поверненні дитини до постійного місця проживання. Наприклад, якщо батько, від якого "забрали" дитину, вчиняв у її присутності насильство, то важливо, щоб суд при вирішенні питання про повернення дитини встановив відсутність у країні постійного місця проживання дієвих механізмів щодо захисту прав дитини у такій ситуації. Якщо у країні місця проживання є дієві механізми, наприклад дитину одразу помістили у притулок для жертв домашнього насильства, а батька покарали, то суд має повернути дитину до постійного місця проживання. Це пов'язано з тим, що мають забезпечуватися якнайкращі інтереси дитини, а переміщення дитини з постійного місця проживання найчастіше на відповідає таким інтересам, оскільки дитина втрачає коло спілкування, змінюється мова постійного спілкування тощо, що може негативно вплинути на психологічний стан такої дитини у країні постійного місця. Також суд має оцінювати не лише минулі події, а й перспективи. Тобто суд має аналізувати не історію насильства до переміщення, а те, чи існує реальна загроза для дитини після повернення до постійного місця проживання.

Для ефективного вирішення цієї проблеми українські суди мають перейти до активного використання концепції "безпечного повернення", яка є стандартом у багатьох іноземних юрисдикціях.

3. Залучення органів опіки та піклування: проблеми юрисдикції та доцільності

Також виникає питання щодо кола учасників справи, а саме щодо третіх осіб. Якщо проаналізувати судову практику, то суди залучають у справу про повернення дитини до постійного місця проживання органи опіки та піклування. Наприклад, у справах № 441/2203/24 (Постанова від 11.02.2026 у справі № 441/2203/24) та № 718/1867/23 (Ухвала від 13.06.2023 у справі № 718/1867/23) було залучено орган опіки та піклування як третю особу, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору. Проте таке залучення виглядає необґрунтованим, оскільки відповідно до Цивільного процесуального кодексу України у справу залучаються треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, тільки якщо рішення суду може вплинути на права та обов'язки таких осіб. Органи опіки та піклування іноді мають бути обов'язково залучені у справу, оскільки вони готують висновки для справи, наприклад, у справах щодо відібрання дитини (Кодекс № 1618-IV). У статті 19 Сімейного кодексу України визначений вичерпний перелік справ, у яких залучення органів опіки та піклування до справи є обов'язковим. У цій статті зазначено: "при розгляді судом спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини, місця проживання дитини, виселення дитини, зняття дитини з реєстрації місця проживання, визнання дитини такою, що втратила право користування житловим приміщенням, позбавлення та поновлення батьківських прав, побачення з дитиною матері, батька, які позбавлені батьківських прав, відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду, управління батьками майном дитини, скасування усиновлення та визнання його недійсним обов'язковою є участь органу опіки та піклування, представленого належною юридичною особою" (Кодекс № 2947-III).

Отже, немає нормативного положення про те, що справа про повернення дитини до постійного місця проживання належить до переліку справ, де участь органу опіки та піклування є обов'язковою.

Крім того, варто зазначити, що взагалі українські органи опіки та піклування та будь-які інші органи зазвичай не мають юрисдикцію над дитиною, яка підлягає поверненню до постійного місця проживання.

Питання щодо юрисдикції у вирішенні будь-яких питань щодо опіки та піклування над дітьми, що незаконно переміщені, врегульоване Конвенцією про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей (далі – "*Гаазька конвенція 1996 року*"). Відповідно до ч. 1 ст. 7 Гаазької Конвенції 1996 року: "у разі неправомірного переміщення або утримування дитини органи Договірної Держави, в якій дитина мала звичайне місце проживання безпосередньо до переміщення або утримування, зберігають свою юрисдикцію доти, доки дитина не набуде звичайного місця проживання в іншій Державі та a) кожна особа, установа або інший орган, які мають права опіки, не погодяться з переміщенням або утримуванням або b) дитина не проживе в такій іншій державі протягом періоду, що становить принаймні один рік після того, як особа, установа або інший орган, які мають права опіки, дізналися або повинні були дізнатися про місцеперебування дитини; не триває розгляд прохання про повернення, поданого в цей період, та дитина прижилася в новому середовищі". Відповідно до ч. 3 ст. 7 Гаазької Конвенції 1996 року: "увесь час, упродовж якого органи, уперше згадані в пункті 1, зберігають свою юрисдикцію, органи тієї Договірної Держави, до якої дитину було переміщено або в якій вона утримується, можуть вживати лише таких невідкладних заходів згідно зі статтею 11, які є необхідними для захисту особи чи майна дитини". Згідно з ч. 1 ст. 11 Гаазької Конвенції 1996 року: "у будь-якому невідкладному випадку органи будь-якої Договірної Держави, на території якої перебуває дитина або майно, яке належить дитині, мають юрисдикцію вживати будь-яких необхідних заходів захисту" (Міжнародний документ від 19.10.1996).

У Пояснювальній доповіді до Гаазької Конвенції 1996 року зазначено: "можна сказати, що ситуація невідкладності в розумінні статті 11 трапляється тоді, коли ситуація, якщо вжиття заходів реагування відбуватиметься лише через звичайні канали, передбачені статтями 5–10, може завдати дитині непоправної шкоди. Отже, ситуація нагальності виправдовує відступ від звичайного правила із цієї причини повинна тлумачитися як досить сувора" (Застосування Конвенції…, 2023, с. 21).

Отже, виключення щодо юрисдикції, передбачений ст. 11 Гаазької Конвенції 1996 року, застосовується лише у виняткових випадках, наприклад, коли потрібно вилучити дитину із сім'ї, оскільки їй загрожує небезпека, що для переважної більшості справ про повернення дитини до постійного місця проживання нехарактерно.

Таким чином, якщо звичайним місцем проживання дитини не є Україна, то українські органи взагалі не мають юрисдикції над такою дитиною щодо вирішення питань про опіку та піклування, отже, не можуть бути і залучені у справу про повернення дитини до постійного місця проживання, оскільки не можна жодним чином обґрунтувати необхідність такого залучення.

Залучення органу опіки та піклування до участі у справі про повернення дітей до постійного місця проживання як третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог, часто призводить до затягування справи і порушення вимоги про строки розгляду таких справ. У випадках залучення органу опіки та піклування у дану категорію справ, суди просять їх надати висновок щодо обстеження умов проживання дитини, проте такий висновок не має надаватися у справі про повернення дитини до постійного місця проживання, оскільки питання про належність чи неналежність умов проживання вирішується саме під час вирішення спору між батьками щодо піклування над дитиною, а таке питання не має вирішуватися при поверненні дитини до постійного місця проживання. Оскільки фактично це повернення до статусу-кво.

Також суди зобов'язують орган опіки та піклування надати висновок щодо доцільності повернення дитини до постійного місця проживання. Наприклад, у справі № 752/23337/25 Голосіївський районний суд міста Києва зобов'язав орган опіки та піклування надати висновок щодо доцільності повернення малолітньої дитини, до Португальської Республіки в межах розгляду цивільної справи. Аргументована ухвала суду таким: "Орган опіки та піклування подає суду письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи. Після з'ясування обставин, що призвели до виникнення спору між батьками щодо участі у вихованні дитини, служба у справах дітей складає висновок. (…) Під час підготовчого судового засідання, вивчивши матеріали справи, встановивши характер спірних правовідносин та з метою належного захисту законних прав та інтересів дитини та з метою дотримання якнайкращих їх інтересів, суд вважає за необхідне підготовче засідання відкласти та зобов'язати орган опіки та піклування в особі Голосіївської районної в місті Києві державної адміністрації надати висновок щодо доцільності повернення малолітньої дитини до Португальської Республіки" (Ухвала від 23.02.2023 у справі № 752/23337/25).

Навіть у самій ухвалі суд вказав, що такий висновок надається під час вирішення спору про участь у вихованні, проте, як зазначалося вище, питання про визначення способу участі у вихування дитини (питання щодо піклування) не може розглядатися до вирішення питання про повернення дитини до постійного місця проживання. Через зобов'язання надати висновок про доцільність повернення дитини суд відклав засідання на один місяць, що призвело до суттєвого затягування справи.

Варто зазначити, що, на нашу думку, орган опіки та піклування не має права на надання висновку про доцільність повернення дитини. На корить цього висновку свідчить те, що питання діяльності та повноважень органів опіки та піклування врегульоване Порядком провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866 (далі – "*Порядок діяльності органів опіки та піклування*"). Повноваження органів опіки та піклування у справах про повернення дитини до постійного місця проживання на підставі Гаазької Конвенції 1980 року визначені у Постанові.

Ні Порядком діяльності органів опіки та піклування (Порядок від 24.09.2008 № 866), ні Постановою (Порядок від 10.07.2006 № 952), ні іншим нормативно-правовим актом не передбачено можливості надання органом опіки та піклування висновку щодо доцільності повернення дитини до постійного місця проживання у справах, що розглядаються на підставі Гаазької Конвенції 1980 року.

ISSN 1728-3817

Крім того, повноваження на надання будь-яких висновків у сімейних справах органом опіки та піклування передбачені саме Сімейним кодексом України, який не підлягає застосуванню у справах про повернення дітей до постійного місця проживання. Питання про повернення дитини до постійного місця проживання регулюється про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року, яка є міжнародним договором і відповідно до українського законодавства має вищу юридичну силу, а не Сімейним кодексом України, який не містить жодного положення щодо повернення дитини до постійного місця проживання.

Таким чином, в органу опіки та піклування, як органу виконавчої влади, який має діяти в межах, встановлених Конституцією України та іншими законами, відсутнє повноваження надавати будь-які висновки у справах про повернення дитини до постійного місця проживання.

Отже, залучення у справу про повернення дитини до постійного місця проживання органу опіки та піклування як третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета позову, є необґрунтованим та не відповідає законодавству України, з огляду на те, що органи опіки та піклування України не мають юрисдикції у вирішенні питань щодо опіки та піклування щодо дитини, яку незаконно перемістили.

Ефективним шляхом вирішення цієї проблеми є формування Верховним Судом сталої судової практики шляхом викладення у своїх постановах правового висновку щодо недопустимості витребування висновків органів опіки та піклування про доцільність повернення у справах за Конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року. На законодавчому рівні це питання варто врегулювати шляхом доповнення статті 19 Сімейного кодексу України спеціальним застереженням: "вимоги цієї статті щодо обов'язкової участі органу опіки та піклування не поширюються на справи про повернення дитини до постійного місця проживання на підставі міжнародних договорів України". Це унеможливить практику необґрунтованого затягування строків розгляду та приведення українського процесу у відповідність до міжнародних зобов'язань.

4. Негайне виконання рішення суду про повернення дитини до постійного місця проживання.

Статтею 430 Цивільного процесуального кодексу України визначений перелік справ, у яких суди допускають негайне виконання рішення суду. Проте у цьому переліку справ відсутня категорія справ про повернення дитини до постійного місця проживання (Кодекс № 1618-IV). Відсутність такої категорії справ у переліку, на нашу думку, не відповідає положенням Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року.

Відповідно до ст. 12 вищезазначеної конвенції, якщо дитина незаконно переміщена або утримується так, як це передбачено статтею 3, і на дату початку процедур у судовому або адміністративному органі тієї Договірної держави, де знаходиться дитина, минуло менше одного року з дати незаконного переміщення або утримування, відповідний орган видає розпорядження про негайне повернення дитини. Також відповідно до ст. 11 конвенції 1980 року, судові й адміністративні органи Договірних держав без затримок здійснюють усі процедури для повернення дітей. Якщо відповідні судові або адміністративні органи не досягли ніякого рішення протягом шести тижнів із дати початку процедур, заявник або Центральний орган запитуваної держави за власною ініціативою або на прохання Центрального органу держави, що запитує, мають право просити про надання їм пояснень про причини затримки. Якщо відповідь отримана Центральним органом запитуваної держави, такий орган передає відповідь Центральному органові держави, що запитує, або заявнику (Міжнародний документ від 25.10.1980).

Таким чином, ефективним вирішенням цієї проблеми є приведення норм національного процесуального законодавства у відповідність до міжнародних зобов'язань України. Оскільки самою Конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року передбачено, що потрібно "негайно повернути дитину" та встановлені жорсткі часові межі процедури (шість тижнів), доцільним кроком є внесення змін до частини першої статті 430 Цивільного процесуального кодексу України, а саме доповнення переліку справ, у яких суд допускає негайне виконання рішень, новим пунктом: "про повернення дитини до держави постійного місця проживання на підставі міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України". Це дозволить нівелювати ризики подальшого незаконного утримання дитини шляхом штучного затягування процесу на стадіях апеляційного та касаційного оскарження та забезпечить реальну дієвість конвенційного механізму.

Дискусія і висновки

Процедура та порядок розгляду справ про повернення дітей до постійного місця проживання детально врегульований Конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року, а також Порядком. Незважаючи на регламентацію розгляду даної категорії справи аналіз правозастосовної української практики свідчить про наявність низки системних проблем з дотримання строків, порядку, розгляду такої категорії справ. Попри те, що Конвенція 1980 року покликана забезпечити оперативне відновлення статусу-кво, українські суди підміняють суто процесуальну конвенційну процедуру вирішенням спору про опіку по суті. Це призводить до порушення імперативних строків розгляду (шести тижнів) та нівелює саму мету міжнародного договору.

Для комплексного усунення виявлених проблем та вдосконалення механізмів судового захисту пропонуються такі кроки.

По-перше, на законодавчому рівні розмежувати забезпечення права доступу та вирішення спору про участь у вихованні по суті. З цією метою доцільно внести зміни до ст. 150 Цивільного процесуального кодексу України, доповнивши її новим видом забезпечення позову: встановлення тимчасового порядку спілкування з дитиною у справах, які розглядаються на підставі міжнародних договорів щодо цивільно-правових аспектів викрадення дітей. Це надасть судам дієвий інструмент для підтримання психологічного зв'язку між дитиною та тим із батьків, хто залишився, на час розгляду справи.

По-друге, практика застосування статті 13(b) Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року має бути приведена у відповідність до міжнародних стандартів. Факт домашнього насильства в минулому не повинен розглядатися судами як абсолютна підстава для відмови у поверненні дитини. Натомість українські суди мають перейти до використання концепції "безпечного повернення" та інституту гарантій, оцінюючи наявність ефективних правових та соціальних механізмів захисту дитини безпосередньо в державі її постійного проживання.

По-третє, практика залучення органів опіки та піклування як третіх осіб і витребування їхніх висновків щодо доцільності повернення дитини є необґрунтованою та

суперечить правилам міжнародної юрисдикції, закріпленим у Гаазькій конвенції 1996 року. Для вирішення цієї колізії необхідно внести зміни до ст. 19 Сімейного кодексу України, передбачивши, що вимоги цієї статті щодо обов'язкової участі органу опіки та піклування не поширюються на справи про повернення дитини до постійного місця проживання на підставі міжнародних договорів України. А також варто забезпечити єдність судової практики шляхом формулювання Верховним Судом відповідного правового висновку у своїх постановах (за результатами касаційного перегляду справ) щодо недопустимості витребування таких висновків. Це допоможе вирішити проблему з недотриманням строків розгляду такої категорії справ та усуне штучні процесуальні перешкоди.

По-четверте, для забезпечення реальної дієвості рішень та дотримання вимог Конвенції щодо негайності повернення незаконно утримуваних дітей, необхідно доповнити перелік ст. 430 ЦПК України новою категорією справ, визначивши, що рішення про повернення дитини до держави постійного місця проживання підлягають негайному виконанню.

Загалом, імплементація запропонованих законодавчих змін та формування єдиної судової практики дозволять подолати наявні процесуальні перешкоди, викорінити практику штучного затягування розгляду та гарантувати ефективне виконання міжнародних зобов'язань України із забезпечення якнайкращих інтересів дитини.

Джерела фінансування. Автор заявляє про відсутність зовнішнього фінансування для проведення цього дослідження та підготовки рукопису до публікації.

Список використаних джерел

Верховна Рада України. (2006). *Про приєднання України до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей* (Закон України від 11.01.2006 № 3303-IV). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3303-15#Text

Верховна Рада України. (2002). *Сімейний кодекс України* (Кодекс від 10.01.2002 № 2947-III). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14

Верховна Рада України. (2004). *Цивільний процесуальний кодекс України* (Кодекс від 18.03.2004 № 1618-IV). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text

Гаазька конференція з міжнародного приватного права. (2023). *Застосування Конвенції про захист дітей 1996 року до дітей без супроводу дорослих та дітей, розлучених з сім'єю*. https://assets.hcch.net/docs/4ef2a98c-ea4b-4bc3-94e6-5ef2d001c352.pdf

Гаазька конференція з міжнародного приватного права. (2020). *Керівництво з належної практики відповідно до Конвенції ГКМПП про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року*. https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rizne/Konven_25_10_1980_vykr_ditei_1.pdf

Гаазька конференція з міжнародного приватного права. (1980) *Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей* (Міжнародний документ від 25.10.1980). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188#Text

Гаазька конференція з міжнародного приватного права. (1996) *Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей* (Міжнародний документ від 19.10.1996). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_002#Text

Гаро, Г., Зозуля, О., Поєдинок, О., Савицька, С., Ющак, А., Бобак, О., Попіка, І., Власенко, Т., & Гапоненко, В. (2021). *Спори про міжнародне викрадення дітей*. ТОВ "ФАКТОР-МЕДІА". https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/2021-01%20Гаро%20Міжнародне%20викрадення%20дітей.indd.pdf

Голосіївський районний суд міста Києва. Ухвала від 16 грудня 2025 року у справі № 752/23337/25. https://reyestr.court.gov.ua/Review/132755993

Голосіївський районний суд міста Києва. Ухвала від 23 лютого 2026 року у справі № 752/23337/25. https://reyestr.court.gov.ua/Review/134302620

Європейський суд з прав людини. Рішення 26 листопада 2013 року у справі "X проти Латвії". https://share.google/66aP6XRCmluOQmXur

Кабінет Міністрів України. (2006). *Про виконання на території України Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей* (Порядок від 24.09.2008 № 866). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text

Кабінет Міністрів України. (2008). *Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини* (Порядок від 10.07.2006 № 952). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952-2006-%D0%BF#Text

Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду. Постанова від 11 лютого 2026 року у справі № 441/2203/24. https://reyestr.court.gov.ua/Review/134159851

Кіцманський районний суд Чернівецької області. Ухвала від 13 червня 2023 року у справі № 718/1867/23. https://reyestr.court.gov.ua/Review/111480609

Стоянова, Т. (2019). Вплив думки дитини при її поверненні в контексті Гаазької Конвенції Про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей. *Часопис цивілістики*, (34), 62–66. https://hdl.handle.net/11300/17767

Шевченко-Бітенська, О. (2015). *Правові механізми Ради Європи у сфері захисту дітей від насильства* [Дис. канд. юрид. наук, Національний університет "Одеська юридична академія"]. https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7e204eb1-7f03-4d8f-b0bb-dbb7c67abe73/content

References

Cabinet of Ministers of Ukraine. (2006). *On the implementation on the territory of Ukraine of the Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction* (Procedure of Sep. 24, 2008, No. 866). [in Ukrainian]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text

Cabinet of Ministers of Ukraine. (2008). *Issues of the activities of guardianship and custody authorities related to the protection of child rights* (Procedure of Jul. 10, 2006, No. 952). [in Ukrainian]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952-2006-%D0%BF#Text

Civil Cassation Court within the Supreme Court. Resolution of February 11, 2026, in case No. 441/2203/24. [in Ukrainian]. https://reyestr.court.gov.ua/Review/134159851

European Court of Human Rights. Judgment of November 26, 2013, in the case of X v. Latvia. [in Ukrainian]. https://share.google/66aP6XRCmluOQmXur

Hague Conference on Private International Law. (1980). *Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction* (International document of Oct. 25, 1980). [in Ukrainian]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188#Text

Hague Conference on Private International Law. (1996). *Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children* (International document of Oct. 19, 1996). [in Ukrainian]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_002#Text

Hague Conference on Private International Law. (2020). *Guide to Good Practice under the HCCH Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction.* [in Ukrainian]. https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rizne/Konven_25_10_1980_vykr_ditei_1.pdf

Hague Conference on Private International Law. (2023). *Application of the 1996 Child Protection Convention to unaccompanied and separated children*. [in Ukrainian]. https://assets.hcch.net/docs/4ef2a98c-ea4b-4bc3-94e6-5ef2d001c352.pdf

Haro, H., Zozulia, O., Poiedynok, O., Savytska, S., Yushchak, A., Bobak, O., Popika, I., Vlasenko, T., & Haponenko, V. (2021). *Disputes on international child abduction*. LLC "FACTOR-MEDIA". [in Ukrainian]. https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/2021-01%20Гаро%20Міжнародне%20викрадення%20дітей.indd.pdf

Holosiivskyi District Court of the City of Kyiv. Ruling of December 16, 2025, in case No. 752/23337/25. [in Ukrainian]. https://reyestr.court.gov.ua/Review/132755993

Holosiivskyi District Court of the City of Kyiv. Ruling of February 23, 2026, in case No. 752/23337/25. [in Ukrainian]. https://reyestr.court.gov.ua/Review/134302620

Kitsman District Court of Chernivtsi Region. Ruling of June 13, 2023, in case No. 718/1867/23. [in Ukrainian]. https://reyestr.court.gov.ua/Review/111480609

Shevchenko-Bitenska, O. (2015). *Legal mechanisms of the Council of Europe in the field of protecting children from violence* [Cand. of Legal Sci. diss., National University "Odesa Law Academy"]. [in Ukrainian]. https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7e204eb1-7f03-4d8f-b0bb-dbb7c67abe73/content

Stoianova, T. (2019). *The influence of the child's opinion upon return in the context of the Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction*. Civilistics Journal, (34), 62–66. [in Ukrainian]. https://hdl.handle.net/11300/17767

Verkhovna Rada of Ukraine. (2002). *Family Code of Ukraine* (Code of Jan. 10, 2002, No. 2947-III). [in Ukrainian]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14

Verkhovna Rada of Ukraine. (2004). *Civil Procedure Code of Ukraine* (Code of Mar. 18, 2004, No. 1618-IV). [in Ukrainian]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text

Verkhovna Rada of Ukraine. (2006). *On the accession of Ukraine to the Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction* (Law of Ukraine of Jan. 11, 2006, No. 3303-IV). [in Ukrainian]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3303-15#Text

Отримано редакцією журналу / Received: 27.04.26
Прорецензовано / Revised: 03.05.26
Схвалено до друку / Accepted: 09.06.26
Опубліковано / Published: 20.07.26

Milana NECNVAL, Master's student
ORCID ID: 0009-0002-0581-1972
e-mail: milana.nechval.law@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE ADJUDICATION OF INTERNATIONAL CHILD ABDUCTION CASES: A PRACTICAL STUDY

Background. ***This article examines the procedure for consideration of cases concerning the return of a child to the country of habitual residence under the 1980 Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction, the subject matter and procedures for the establishment of evidence in this category of cases, and issues relating to compliance with time limits in such cases. The relevance of the topic arises from Ukraine's failure to comply with the requirements of the 1980 Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction and the lack of clarity in judicial practice regarding cases involving the return of a child to the country of habitual residence.***

Methods. ***In preparing this study, the following methods were employed: formal-legal and comparative-legal approaches, an analysis of legal practice, as well as methods of synthesis and legal modelling.***

Results. ***This study examines the legal framework governing proceedings for the return of children to their habitual residence. Furthermore, it analyses current Ukrainian case law regarding the subject matter of proof in cases under the Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction, as well as the timeframes for resolving disputes in this category of cases. Barriers to compliance with time limits in the resolution of such cases have been identified. Ways to improve the handling of cases concerning the return of a child to their country of habitual residence have been developed.***

Conclusions. ***In order to ensure compliance with the 1980 Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction by Ukrainian court and executive authorities, we consider it necessary to take the following steps: to establish in the Civil Procedure Code of Ukraine a new type of interim remedy for establishing a temporary order for contact with a child; to implement the international concept of "safe return" into national judicial practice (in particular, when assessing risks under Article 13(b) of the Convention; exclude the mandatory participation of guardianship and custody authorities in this category of cases by amending the Family Code of Ukraine, as well as to include decisions on the return of a child in the list of judgments subject to immediate enforcement.***

Keywords: ***The 1980 Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction, the wrongful removal or retention of children, return of a child to the State of habitual residence, taking of evidence, court practice.***

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.